

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้สถาปนาอย่างมั่นคงในดินแดนประเทศไทยมานานกว่า 1,300 ปี นับตั้งแต่สมัยทวารวดี แม้อิทธิพลของอารยธรรมเขมรโบราณแบบลัทธิพราหมณ์ไศวนิกายและ ไวษณพนิกายจะแผ่เข้ามา แต่รากฐานของวัฒนธรรมพุทธยังมั่นคงและได้เจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุด ทั้งในอาณาจักรสุโขทัย ล้านนา อโยธยา ศาสนาพุทธได้หยั่งรากลึกลงในสังคมไทยมาช้านาน จน กลายมาเป็นศาสนาประจำชาติ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธ คนไทยยึดมั่น กับขนบธรรมเนียมประเพณีอันเกี่ยวกับความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา และคำสอน ในพระธรรมวินัย ซึ่งได้พัฒนามาจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทยจนแยกจากกันไม่ได้ คำสอนของ พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนรากแก้วหนึ่งของระบบจริยธรรมและศีลธรรมของคนไทยมาโดยตลอด¹ อีกทั้งได้เข้าไปมีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการเมืองการ ปกครอง กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี งานประพันธ์ หรือคติความเชื่อต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน

ในพระพุทธศาสนา บุคคลในศาสนาที่เรียกได้ว่าเป็นผู้สืบต่อ และสืบทอดพระ ศาสนา รวมทั้งเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า นั่นก็คือ พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งอาจเรียก ได้ว่า เป็นตัวแทนของศาสนาพุทธในทางรูปธรรม

¹ ฤกษ์ภา บุญยสมิต, พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศานานอก “กฎพระสงฆ์” ใน กฎหมายตราสามดวง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, 2549), น. 272 (จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช 2548)

บทบาทและความสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์นั้น มีความสำคัญกับสังคมไทยตั้งแต่ระดับรัฐ ลงไปถึงระดับชุมชน และจนถึงระดับครอบครัว โดยความสำคัญของสถาบันสงฆ์ในระดับรัฐนั้น จะเห็นได้ว่าการแบ่งแยกเป็นฝ่ายอาณาจักร และฝ่ายพุทธจักร โดยทั้งสองฝ่ายได้มีความผูกพันและเกื้อหนุนกัน จนไม่สามารถแยกออกจากกันเป็นเอกเทศได้ตั้งแต่โบราณมา

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสิทธิขาดและเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์เป็นพุทธมามกะ และใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลายประการเป็นหลักในการปกครอง ตลอดจนอบรมสั่งสอนข้าราชการและประชาชน ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพอย่างมีคุณธรรมตามหลักพระพุทธานุภาพ โดยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธานุภาพมาสอดแทรกไว้ในตัวบทกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น การนำเอาทศพิธราชธรรมมาเขียนในพระธรรมนูญ อันเป็นการกำกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ให้ปกครองแผ่นดินโดยธรรม หรือ การออกบทบัญญัติให้ข้าราชการสำรวจในศีลเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานรับใช้ประเทศชาติ หรือแม้กระทั่ง การนำเอาศีลห้า มาบัญญัติเป็นความผิดที่มีโทษบังคับตามกฎหมาย เพื่อควบคุมทั้งข้าราชการและประชาชน ซึ่งเมื่อพระมหากษัตริย์ ข้าราชการ และประชาชน มีศีลธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิตแล้ว ก็จะทำให้สังคมสงบสุขตามมา พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นฝ่ายอาณาจักรก็ให้ความเคารพฝ่ายสงฆ์ จะไม่ก้าวล่วงเรื่องภายในที่เกี่ยวกับการปกครองสงฆ์โดยเฉพาะ ส่วนฝ่ายพุทธจักรหรือฝ่ายสงฆ์ก็เคารพกฎกติกาสังคมที่ฝ่ายอาณาจักรได้วางไว้ กล่าวคือ ฝ่ายสงฆ์จะไม่เข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงในเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองหรือการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายอาณาจักร และกวาดขันดูแลอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ให้มีความรู้และเคร่งครัดในพระธรรมวินัย เพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนได้ ในการปกครองสงฆ์ของฝ่ายพุทธจักรนั้น ตามปกติฝ่ายอาณาจักรจะไม่เข้าไปยุ่ง เว้นแต่เมื่อใดที่ฝ่ายสงฆ์ไม่สามารถจัดการกันได้โดยลำพังอย่างเหมาะสม เมื่อนั้นฝ่ายอาณาจักรจึงจะเข้าไปมีบทบาทในการควบคุม เช่น การแตกแยกนิกายในหมู่สงฆ์ ในทางกลับกันเมื่อฝ่ายอาณาจักรเกิดเหตุขัดข้องสำคัญในทางบริหารราชการหรือทางปกครอง ฝ่ายพุทธจักรก็จะเข้าไปมีบทบาทช่วยเหลือ เช่น กรณีสมเด็จพระสังฆราชกราบทูลแนะนำพระมหากษัตริย์เกี่ยวกับการลงโทษขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เป็นต้น

ส่วนบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระดับชุมชน คือ เมือง และหมู่บ้าน ไปจนถึงระดับครอบครัวนั้น จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมไทย และมีกิจกรรมร่วมในกิจกรรมต่างๆของคนไทยตั้งแต่เกิดจน

ตายมาอย่างช้านาน การประพฤติปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือสูงสุด กลุ่มหนึ่งของสังคมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับความควบคุมดูแลให้พระสงฆ์ทั้งหลายมีวัตรปฏิบัติที่งดงามอยู่เสมอ

เมื่อพระพุทธศาสนา และสถาบันสงฆ์เกี่ยวข้องกับสังคมไทย จนไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งพระสงฆ์ได้รับการยกย่อง นับถือให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หากได้ศึกษากฎพระสงฆ์ 10 ข้อในกฎหมายตราสามดวง จะเห็นได้ว่า เมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้สถาบันสงฆ์เสื่อมโทรมลง ทั้งจากการกระทำผิดของพระภิกษุสามเณรตลอดจนคฤหัสถ์ที่เกี่ยวข้อง ฝ่ายอาณาจักรจึงจำเป็นต้องมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ที่ประพฤติผิดไปจากพระธรรมวินัยขึ้น อีกทั้งถ้าเมื่อสืบค้นลงไป จะพบมีบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ปรากฏในพระอัยการในกฎหมายตราสามดวงอีกหลายฉบับ และพบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางอาญาของสงฆ์นอกเหนือไปจากในกฎหมายตราสามดวงอีก เช่น ประกาศรัชกาลที่ 4 เป็นต้น

ความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ในกฎหมายเก่า เช่น กฎหมายตราสามดวงนั้น ฝ่ายอาณาจักรได้บัญญัติความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ในความผิดบางประเภท ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเกิดเนื่องมาจากการกระทำในขณะอยู่ในสถานะสมณเพศ เช่น มีเพศสัมพันธ์กับหญิง และส่วนใหญ่หากผิดอาญาบานเมืองแล้ว จะเป็นการประพฤติผิดไปจากพระธรรมวินัยด้วย ซึ่งได้กำหนดข้อห้าม และบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน อันเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำคัญในการที่ฝ่ายอาณาจักรจะเข้าไปมีบทบาทควบคุมพระสงฆ์ การศึกษานี้เป็นการศึกษากฎหมายเก่า เพื่อนำมาเป็นแนวทาง และค้นหาความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ในปัจจุบัน รวมถึงศึกษาเพื่อจะได้นำแนวคิดและหลักเกณฑ์ที่งดงาม มาปรับใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) ศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย และความเหมาะสมของบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ โดยศึกษาจากกฎหมายตราสามดวงและกฎหมายเก่าต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ เช่น พระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ ฯลฯ เพื่อให้ทราบบริบทต่างๆ และมาตรการในการควบคุมและกำกับดูแลความประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในอดีต
- 2) ศึกษาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ในขอบเขตกฎหมายเก่า ทั้งในกฎหมายตราสามดวง และกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ประกาศรัชกาลที่ 4 บางฉบับ
- 3) ศึกษาความเหมาะสมของกฎหมาย ในเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ ที่ใช้ควบคุมพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4) ศึกษาเปรียบเทียบความเหมาะสมของบทบัญญัติในกฎหมายเก่ากับกฎหมายปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางที่อาจใช้ในการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นกับสถานการณ์จริง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษากฎหมายที่เป็นความผิดอาญาของพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง ทั้งใน “กฎพระสงฆ์” และนอกกฎพระสงฆ์ และกฎหมายอื่นๆนอกกฎหมายตราสามดวงที่ออกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รวมถึงศึกษาพระราชพงศาวดารเพื่อเป็นแนวทางสะท้อนบทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคมไทย ตลอดจนถึงศึกษารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และความรับผิดชอบทางอาญา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง อันได้แก่ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 (ร.ศ.121), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 และในประมวลกฎหมายอาญารูปแบบปัจจุบัน โดยการศึกษาครั้งนี้ ครอบคลุมความผิดทางอาญาที่เป็นเรื่องเฉพาะตัวของพระภิกษุอันเป็นปัจเจกบุคคลแต่ละรูป และความผิดทางอาญาของสงฆ์หรือที่เรียกว่าสมณะสงฆ์ อันหมายถึงหมู่พระภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปด้วย ซึ่งบางกรณีต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันกับพระภิกษุรูปที่กระทำความผิดด้วย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงแนวความคิด ในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของพระสงฆ์ ในกฎหมายตราสามดวงและกฎหมายอื่นๆ จนถึงกฎหมายปัจจุบัน
- 2) นำความรู้ที่ศึกษาได้มาเป็นแนวทางในการนำหลักกฎหมายดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ในกฎหมายปัจจุบัน เพื่อให้เหมาะสมแก่กรณีต่างๆที่เกิดขึ้น
- 3) เป็นการศึกษาเพื่อให้ได้ความรู้ที่เหมาะสม ในการกำหนดมาตรการเพิ่มเติมอื่นๆ เพื่อเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เกิดความเข้มแข็ง และเพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้คงอยู่
- 4) ทำให้ได้ทราบคุณค่าและเหตุผล ตลอดจนความรู้เชิงประวัติศาสตร์ทั้งในด้านกฎหมาย ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรม จริยธรรม ภูมิปัญญาของคนไทยและอื่นๆ